

Peníze a centrální banka

Peníze jsou hybnou silou ekonomického koloběhu a umožňují účinnou směnu zdrojů v ekonomice.

Co jsou to peníze? Jaké jsou jejich zásadní funkce?

Jaká je úloha bank? Co je úlohou centrální banky?

Peníze mají svůj vlastní ekonomický sektor (finanční) se systémem centrálního bankovníctví – centrální bankou, která sleduje a řídí peněžní aktivitu.

Jaké množství peněz (a jakého druhu) se v ekonomice pohybuje v oběhu? Jaké má množství peněz v oběhu dopady?

5.1 Úvod

Ekonomický koloběh (viz kapitolu 3) ukazuje význam peněz v národní ekonomice. Peníze jsou v ekonomice používány ve všech důležitých transakcích, včetně transakcí na trzích výrobních faktorů, výrobků, zahraničních trzích a tak dále.

Peníze jsou jakákoliv věc či komodita, která je obecně přijímána jako prostředek platby za statky a služby nebo ke splacení dluhu a která zároveň slouží svému držiteli jako aktivum. Ve starých primitivních společnostech bylo zboží směňováno za jiné zboží, neboť nebylo dostupné žádné obecně uznávané platidlo (například zlato nebo stříbro). První formou peněz tak byly mince vyrobené z drahých kovů. Mince byly obecně uznávaným platebním prostředkem, protože měly *vnitřní hodnotu* (například váhu zlata v minci). Naopak v moderních ekonomikách nemají peníze ve formě bankovek a mincí prakticky žádnou vnitřní hodnotu. Tento druh měny, zákonem ustavený coby platný prostředek peněžní směny, je označován jako *peníze v nuceném oběhu*. A co víc, bankovní vklady jsou pouze záznamy v bankách, jejichž hodnota se odvíjí od důvěry veřejnosti ve funkčnost tohoto prostředku směny.

Jelikož se role peněz v moderní ekonomice neopírá o jejich vnitřní hodnotu, finanční systém funguje na principu důvěry, spoléhá se na důvěru veřejnosti v ustanovený způsob peněžní směny.

Peníze mají tři základní funkce:

- *Prostředek směny.* Lze je směnít za statky a služby. Tato zásadní funkce je výhodou oproti neefektivitě naturální směny.
- *Zúčtovací jednotka.* Lze je použít k vyjádření cen.

- *Uchovatel hodnoty.* Nepodléhají zkáze v čase, lze je použít pro směnu v budoucnosti. To vyžaduje udržení stabilní hodnoty peněz, aby byla zachována jejich kupní síla v čase (viz také kapitola 9 „Cenová stabilita“).

5.2 Nabídka peněz

Ačkoliv je základní definice peněz relativně zřejmá, přesná definice celkové nabídky peněz je o něco složitější, protože v moderních ekonomikách existuje široké spektrum peněžních forem.

Mezi základní veličiny (nebo také agregáty) nabídky peněz patří:

- *M1.* Měří nabídku peněz v nejužším pojetí. Zahrnuje emitované oběživo držené nebankovními subjekty, tj. bankovky a mince, dále pak vklady na požádání a šekovatelné účty. Agregát M1 se vztahuje zejména k funkci peněz coby prostředku směny.
- *M2.* Obsahuje kromě agregátu M1 také krátkodobé termínované vklady na účtech, ve fondech, popřípadě jiné formy krátkodobých finančních aktiv. Agregát M2 se vztahuje zejména k peněžní funkci uchovatele hodnoty.
- *M3.* Obsahuje kromě agregátu M2 i jiná finanční aktiva a peněžní instrumenty, například akcie či podílové listy fondů peněžního trhu a repo operace. Agregát M3 se vztahuje zejména k funkci peněz coby zúčtovací jednotky.
- (*L.* Obsahuje kromě agregátu M3 likvidní aktiva, například krátkodobé cenné papíry (pokladniční poukázky), směňky akceptovatelné bankou.)

Vklady na účtech v bankách a dalších finančních institucích přijímajících vklady jsou považovány za peníze, a tedy zahrnuty v peněžním agregátu M1. Pokud se lidé rozhodnou vybrat finanční prostředky z bankovních účtů a peníze držet pro osobní potřebu („pod matrací“), pak nárůst objemu těchto peněz ležících ladem ovlivní schopnost bank poskytovat půjčky a bude mít vliv na nabídku peněz (viz pojednání o centrální bance a bankovníctví částečných rezerv v této kapitole).

Avšak ani některé zcela běžné způsoby provádění plateb ještě nemusejí být nutně součástí nabídky peněz. Platby šekem nejsou součástí nabídky peněz, protože šeky pouze přesunují již existující peníze mezi dvěma osobami, aniž by cokoliv přidávaly ke stávající nabídce peněz. V nabídce peněz také nejsou zahrnuty kreditní karty, protože jsou považovány za okamžitou formu spotřebitelského úvěru, a nejsou tudíž čistým přírůstkem nabídky peněz.

5.3 Banky

Instituce přijímající vklady je firma, která přijímá vklady veřejnosti a používá tyto vklady na poskytování půjček. Příklady institucí přijímajících vklady jsou komerční banky, záložny (stavební spořitelny, spořitelny, družstevní záložny) a podílové fondy peněžního trhu. Pro zjednodušení budeme ve zbývajících částech této knihy používat slovo *banka* pro veškeré instituce přijímající vklady.

Banky mají čtyři základní ekonomické funkce:

- umožňují, aby byly likvidní prostředky dostupné spotřebitelům i firmám;
- snižují náklady půjček, protože banka zaujímá roli jediného hlavního poskytovatele půjček;
- snižují náklady na kontrolování splácení půjček;
- snižují vzniklé riziko tím, že poskytují půjčky mnoha dlužníkům.

Ačkoliv došlo v posledních desetiletích v mnoha zemích k deregulaci, banky stále zůstávají regulovány dvěma základními způsoby: prostřednictvím pojištění vkladů (například Fond pojištění vkladů v České republice) a obecnými pravidly týkajícími se bilance (například pravidla týkající se vlastního kapitálu a povinných minimálních rezerv, pravidla pro přijímání vkladů a poskytování úvěrů).

V období po Velké depresi byl ve Spojených státech přijat zákon, který komerčním bankám zakazoval podílet se na činnostech investičního bankovníctví. V rámci pokračující deregulace bankovního sektoru pak byla tato nařízení *Glass-Steagallova zákona* v roce 2001 zrušena.

Poznámka N5.3A

Glass-Steagallův zákon

Mezi lety 1929 a 1933 zkrachovalo nebo bylo donuceno se sloučit s jinými bankami celkem 11 tisíc z celkového počtu 25 tisíc amerických bank. Slyšení Kongresu, která se konala na počátku roku 1933, měla za úkol tyto kolapsy bank, které v dějinách neměly obdoby, vyšetřit. Výpovědi svědků v průběhu slyšení nasvědčovaly tomu, že bankéři pochybili a zneužili důvěry veřejnosti. V reakci na to americký Kongres roku 1933 schválil Bankovní zákon, který komerčním bankám zakazoval podílet se na investičním bankovníctví a naopak. Tato opatření zákona vešla v povědomí jako *Glass-Steagallův zákon*. (Nařízení bylo nakonec zrušeno v roce 2001.)

Někteří ekonomové se domnívají, že onen kolaps bank v takovém měřítku byl způsoben probíhající Velkou depresí, a nikoliv pochybením bankéřů. Hodnota některých aktiv (například nemovitostí) v prvních letech Velké deprese strmě poklesla, čímž přímo ohrozila bankovní úvěry.

Zákon o bankách z roku 1933 však paradoxně neopravil zásadní nedostatek amerického bankovníctví: nařízení jednotného bankovníctví, které zakazovalo bankám operovat na federální úrovni. Existovalo mnoho bank, které operovaly pouze na úrovni jednotlivých států, a z 11 tisíc zkrachovalých bank mělo jen velmi málo z nich rozsáhlou síť poboček. Aktiva devadesáti procent zkrachovalých bank nepřevyšovala dva miliony dolarů. Ve srovnání s americkým bankovním systémem nezaznamenal kanadský systém celostátního bankovníctví během Velké deprese významnější bankovní kolapsy.

Poznámka N5.3B

The South Sea Bubble (Tichomořská bublina)

Jedním z klasických příkladů hospodářské paniky je případ z Anglie počátku 18. století, který vstoupil do dějin pod názvem „Tichomořská bublina“. Zvláštní Bubble Act („Zákon o bublině“), který byl schválen rok po skončení celé události, se paradoxně vůbec nezabýval její základní příčinou a v konečném důsledku negativně ovlivnil ekonomickou aktivitu země.

V roce 1720 nabyly během Tichomořské bubliny v Anglii spekulace s akciemi rozměrů paniky. Tichomořská společnost byla založena v roce 1711, aby vedla anglický obchod s Jižní Amerikou. V roce 1719 společnost nabídla, že bude spravovat část anglického státního dluhu, což bylo tradičně úlohou Bank of England (pozn. překladatele: anglické centrální banky). Zdálo se, že Tichomořská společnost nabídla investorům i vládě lepší podmínky než Bank of England. Kvůli emisi akcií za nízké ceny bylo zapotřebí rychlých výnosů, což vedlo k financování formou dalších úpisů akcií a čím dál přemrštěnějším očekáváním. Tichomořská společnost se roku 1720 zhroutila

a tento pád zničil většinu jejích investorů. Zákon o bublině z roku 1721 zakázal zakládání akciových společností bez královského svolení. Nařízení však zpomalilo rozvoj britského průmyslu.

Při pohledu do historie je vidět, že banky stály často ve středu hospodářských panik. V 19. století došlo k rozvoji hospodářských systémů za hranice vesnic a menších území. Následkem toho zachvátily paniky na finančních trzích mnoho oblastí spotřeby a kapitálového průmyslu a vyvolaly paniku po celé zemi. A vliv těchto panik se neomezoval pouze na národní ekonomiku. Volný obchod od začátku 19. století ztlačil růst a paniky, které proběhly v 19. století, odhalily stále silnější vazby mezi velkými světovými ekonomikami (Spojenými státy, Anglií a Francií).

Panika ve Spojených státech v roce 1857 byla vyvolána chováním železničních společností, které nesplácely své závazky. Aktiva bank tak byla vázána v nelikvidních železničních investicích, což mělo za následek zavírání bank, ale i strmý nárůst nezaměstnanosti v USA a paniku na evropských peněžních trzích. Krize roku 1873 (pozn. překladatele: u nás známá jako krach na vídeňské burze) začala finanční krizí v červnu ve Vídni a v září v New Yorku a ukončila dlouhé období expanze světového hospodářství, které začalo koncem čtyřicátých let 19. století.

Poznámka N5.3C

Velký krach na newyorské burze v roce 1929

Nejnámějším příkladem ekonomické paniky byl *Velký krach* na newyorské burze v roce 1929, který stál u zrodu Velké deprese.

První den paniky přišel 24. října 1929 (Černý čtvrtek). Velké banky a investiční společnosti okamžitě vzniklou paniku zastavily tím, že nakupovaly akcie, ale 29. října (Černé úterý) došlo k naprostému zhroucení cen akcií. K tomuto pádu vedly bezuzdné spekulace (vyvolané nízkými požadavky na výši zálohy při nákupu akcií, tzv. margin), nárůst počtu holdingových společností, které vytvářely dluh, i velké nelikvidní bankovní úvěry.

Komise pro cenné papíry (SEC) vznikla v období po Velkém krachu, aby dohlížela na obchody s cennými papíry. Předmětem dohledu se rovněž stala finanční výkonnost bank, což mělo za následek zavedení minimálních rezerv amerických bank, na které dohlíží Federální rezervní systém.

5.4 Česká národní banka: uspořádání

Česká národní banka je centrální bankou České republiky. Jedná se o veřejnoprávní subjekt pověřený dohledem nad fungováním finančních trhů. Centrální banka je nezávislá a jejím hlavním úkolem je udržení cenové stability v zemi, tedy podpora ekonomického prostředí s nízkou mírou inflace. Pokud se cíle vzájemně nevylučují, poskytuje také ČNB součinnost vládě při provádění její hospodářské politiky. Česká národní banka zodpovídá za monetární politiku země, vydává bankovky a mince, vykonává dohled nad bankovními subjekty, správu devizových rezerv, působí jako banka státu a plní další úkoly, které se řídí zákonem o centrální bance z roku 1993, ve znění pozdějších předpisů.

Nejvyšším orgánem České národní banky je sedmičlenná bankovní rada. Mezi členy rady patří guvernér, dva viceguvernéři a čtyři další členové rady. Členové rady jsou jmenováni prezidentem republiky vždy na šestileté funkční období. Jménem bankovní rady jedná guvernér či zastupující

viceguvernér. Guvernér předkládá dvakrát ročně Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR zprávu o měnovém vývoji. Česká národní banka sídlí v Praze a má sedm regionálních poboček ve větších městech.

Poznámka N5.4A

Federální rezervní systém

Federální rezervní systém byl zřízen americkým Kongresem v roce 1913. Federální rezervní systém se skládá z dvanácti Federálních rezervních bank, 25 poboček těchto bank, Rady guvernérů, Federálního výboru pro otevřený trh a členských bank. *Federální rezervní banky* jsou vlastněny členskými bankami, členové jejich rad jsou vybíráni členskými bankami a Radou guvernérů. *Rada guvernérů* Fedu má sedm členů, z nichž každý je jmenován na čtrnáctileté funkční období. Období jsou rozložena tak, aby byl jeden člen rady volen každé dva roky. Členové jsou jmenováni americkým prezidentem a v úřadu je potvrzuje Senát Spojených států. Prezident jmenuje předsedu a místopředsedu Rady guvernérů. Rada guvernérů dohlíží na činnost federálních rezervních bank a tvoří většinu členů Federálního výboru pro otevřený trh. *Federální výbor pro otevřený trh* určuje množství vládních cenných papírů a dalších obligací, které federální rezervní banky nakupují či prodávají. Řídí také nákupy zahraničních měn. Výbor je zodpovědný za provádění každodenních operací na volném trhu a schází se alespoň jednou za tři týdny.

Na základě znění platného *Zákona o měnové kontrole* z roku 1980 jsou všechny americké banky členskými bankami Federálního rezervního systému.

Poznámka N5.4B

První banka Spojených států

Historie amerických bank je přímo spojena s prvním prezidentským obdobím George Washingtona a jeho ministrem financí Alexandrem Hamiltonem.

Otázka bank hrála důležitou roli ve vývoji politických stran Spojených států a problém bankovní politiky byl jedním z ústředních témat několika prezidentských voleb, a to zejména v počátečním období. První banka Spojených států byla zřízena Kongresem roku 1791 za bouřlivé debaty o její ústavnosti (hájené federalisty, kteří byli vedeni ministrem financí Alexandrem Hamiltonem) a jejím údajným zasahováním do práv jednotlivých států (což tvrdili demokratičtí republikáni vedeni Thomasem Jeffersonem).

Debata o pozitivěch a negativěch centrální banky ztlačila ke vzniku prvních amerických politických stran. Kontroverzní bance nebyla v roce 1811 obnovena její dvacetiletá licence. Znovu byla založena až roku 1816 a pokračovaly debaty mezi Henrym Clayem (a stranou Whigů), který existenci banky podporoval, a Andrewem Jacksonem (a demokraty), který byl proti jejímu fungování. Problém existence banky byl ústředním tématem prezidentských voleb roku 1832, v nichž Jackson Claye porazil. Jackson pak zákon o obnovení banky vetoval a banku označil za „úpadek naší vlády, který vede k obohacování menšiny na úkor většiny“. Spory o banku Spojených států byly u konce a trvalo dalších osmdesát let, než došlo k účinné regulaci amerického systému soukromých bank, a to v roce 1913 zřízením Federálního rezervního systému.

Zákon o bankách z roku 1935 udělil Federálnímu rezervnímu systému pravomoc stanovovat hotovostní rezervy amerických komerčních bank. Původně byl zřízen, aby stanovil zásady minimálního zůstatku na účtu a poprvé byl použit jako nástroj monetární politiky při velkém růstu v letech 1936–1937, kdy měl kontrolovat peněžní nabídku. Systém povinných minimálních hotovostních rezerv je účinnější spíše jako protiinflační opatření, než coby prostředek boje s recesí, protože nemůže donutit banky, aby půjčovaly peníze.

5.5 Role centrální banky

Centrální banka je „bankou bank“, veřejným orgánem, který dohlíží na finanční instituce.

Hlavní funkcí centrální banky je sloužit bankám jako věřitel poslední instance. *Věřitel poslední instance* je instituce, která je za každé situace ochotna na základě svých vlastních podmínek půjčit bankám finanční prostředky.

Centrální banka ovlivňuje prostřednictvím úvěrů, které poskytuje bankám, úrokovou míru a nepřímo i nabídku peněz. Je to také finanční instituce, která poskytuje bankám prostředky a pomáhá jim vyřešit jejich problémy s likviditou.

Česká národní banka je zodpovědná za monetární politiku země a má tři hlavní nástroje, jejichž prostřednictvím řídí zásobu peněz v ekonomice:

- *Povinné minimální rezervy.* Centrální banky určují poměr minimálních rezerv, což je objem likvidních prostředků, které je každá z bank nucena držet jako rezervy. To je základem *bankovních částečných rezerv*, které usměrňuje způsob, jakým banky tvoří peníze. Snížení míry povinných minimálních rezerv zvyšuje objem peněz, které banky poskytují ve formě úvěrů, a tím dochází k růstu celkového objemu peněz v ekonomice.
- *Diskontní sazba.* Diskontní sazba je úroková míra, kterou vyhláší Česká národní banka a poskytuje za ni bankám některé typy úvěrů. Při poskytnutí finančních prostředků bankám oproti zástavě určitého objemu cenných papírů jsou tyto prostředky úročeny tzv. lombardní sazbou. Repo sazba pak představuje sazbu při poskytnutí úvěru výměnou za zástavu cenných papírů. Změny těchto sazeb mají vliv na náklady vypůjčených finančních prostředků (s rostoucí sazbou klesá objem vypůjčených prostředků). V důsledku toho se mění množství peněz v ekonomice.
- *Operace na volném trhu.* Operace na volném trhu jsou nákupem či prodejem vládních cenných papírů (státních pokladničních poukázek a státních dluhopisů), s nimiž centrální banka obchoduje na volném trhu. Když centrální banka nakupuje cenné papíry, stoupají rezervy bank, což zvyšuje poskytování úvěrů a tím vede k růstu množství peněz v oběhu.

Banky vytvářejí peníze tím, že poskytují půjčky. Dodržují stanovenou míru povinných minimálních rezerv, tedy poměr depozit a rezerv, které jsou nuceny na základě nařízení centrální banky vyhovět. Když skutečně držené rezervy překračují požadované rezervy, mohou finanční instituce poskytnout větší množství úvěrů a zvýšit záruky za dlužníky, což vede k další tvorbě peněz. Potenciální změna celkového množství peněz v oběhu je rovna přebytečným rezervám, které jsou násobeny peněžním multiplifikátorem. *Peněžní multiplifikátor* je roven $1 / \text{předepsané povinné minimální rezervy}$.

Základním nástrojem správy bankovních rezerv je politika centrální banky týkající se operací na volném trhu. Změny diskontní sazby slouží spíše jako signály, zatímco ke změně velikosti povinných minimálních rezerv dochází jen zřídkakdy.

Tabulka 5.1 ukazuje takzvaný T-účet. Zachycuje, jak centrální banka prostřednictvím operací na volném trhu ovlivňuje peněžní nabídku. Předpokládáme, že stanovená míra povinných minimálních rezerv je 20 %, takže peněžní multiplikátor je roven $1/0,2 = 5$. Tím, že Česká národní banka zakoupí státní dluhopisy ve výši 200 Kč, zvýší ČNB peněžní nabídku o $5 \times 200 \text{ Kč} = 1\,000 \text{ Kč}$.

Mezi hlavní aktiva České národní banky patří pohledávky vůči zahraničí (akcie, dluhopisy, vklady uložené v zahraničních bankách, valuty), pohledávky vůči Mezinárodnímu měnovému fondu (členský podíl a prostředky uložené nad jeho rámec) a ostatní aktiva (hmotný majetek, reverzní repo operace a zlaté rezervy). Mezi hlavní položky na straně pasiv pak patří povinné minimální rezervy, které mají komerční banky u České národní banky uloženy, a ostatní závazky vůči bankám, peníze v oběhu, závazky vůči Mezinárodnímu měnovému fondu a dalším.

Tabulka 5.1: Schéma operací na volném trhu prováděných centrální bankou.

T-účet: výchozí situace

Míra povinných minimálních rezerv = 20 %

Rezervy bank (účty rezerv + hotovost) 1 900 Kč, přesně 20 % z vkladů na běžných účtech (9 500 Kč), žádné nadměrné rezervy

Peněžní zásoba = vklady na běžných účtech + peněžní hotovost zákazníků = 9 500 Kč + 900 Kč = 10 040 Kč

Aktiva		Pasiva	
Centrální banka			
Státní cenné papíry	1 900 Kč	900 Kč	Účty rezerv bank
		1 000 Kč	Bankovky
Banky			
Účty rezerv	900 Kč	9 500 Kč	Vklady na běžných účtech
Bankovky	1 000 Kč	3 800 Kč	Čistá hodnota
Půjčky	11 400 Kč		
Klienti bank			
Vklady na běžných účtech	9 500 Kč	11 400 Kč	Půjčky
Bankovky	900 Kč		
Treasury Securities	1 000 Kč		

Pokračování na následující straně

Pokračování

T-účet poté, co centrální banka na volném trhu nakoupila státní cenné papíry v hodnotě 200 Kč (expanzivní politika).

Peněžní multiplikátor = $1 / \text{míra povinných minimálních rezerv} = 1 / 0,2 = 5$

Cenné papíry, které centrální banka v hodnotě 200 Kč nakoupila, znamenají $5 \times 200 = 1\,000$ Kč nárůst vkladů na běžných účtech

Nabídka peněz = vklady na běžných účtech + peněžní hotovost zákazníků = $10\,050 + 900 = 11\,400$ Kč (tj. o 1 000 Kč více než ve výchozí situaci)

Aktiva	Změna		Změna	Pasiva
Centrální banka				
Státní cenné papíry	+200 Kč	2 100 Kč	1 100 Kč	+200 Kč Účty rezerv bank
			1 000 Kč	Bankovky
Banky				
Účty rezerv	+200 Kč	1 100 Kč	10 500 Kč	+1 000 Kč Vklady na běžných účtech
Bankovky		1 000 Kč	3 800 Kč	Čistá hodnota
Půjčky	+800 Kč	11 400 Kč		
Klienti bank				
Vklady na běžných účtech	+1 000 Kč	10 500 Kč	12 200 Kč	+800 Kč Půjčky
Bankovky		900 Kč		
Treasury Securities	-200 Kč	800 Kč		

5.6 Poznámky

- P5.1** Z ekonomického hlediska jsou *peníze* synonymem nabídky peněz, například M1 nebo M2. *Nejedná se o stejnou věc, jako je naše běžné užití slova „peníze“, které získáváme prostřednictvím příjmu (ty se z ekonomického hlediska označují jako „spotřebitelský důchod“).*
- P5.2** *Sazba federálních fondů* je úroková sazba, za které si americké finanční instituce mohou vzít krátkodobé úvěry od jiných finančních institucí (například banky si půjčují od bank). Neplette si tuto úrokovou sazbu s diskontní sazbou, která je nástrojem centrálních bank. Nicméně změny diskontní sazby a operace Fedu na volném trhu mají vliv na výši sazby federálních fondů. Za určitý ekvivalent sazby federálních fondů (FFR) můžeme v české ekonomice považovat PRIBOR (Prague InterBank Offered Rate) a PRIBID (Prague InterBank Bid Rate). PRIBOR je tzv. pražská mezibankovní nabídková sazba – úroková sazba, za kterou si banky navzájem poskytují úvěry na českém mezibankovním trhu. PRIBID je průměrná úroková sazba, za kterou si české banky mohou ukládat peněžní prostředky u jiných bank. PRIBOR a PRIBID mohou sloužit jako referenční úrokové sazby například pro výši úroků u hypotečních úvěrů a na úvěrových trzích obecně. Sazby se pochopitelně v jednotlivých zemích liší, takže například londýnská mezibankovní sazba je označována LIBOR. Mezi FFR a PRIBOR jsou jisté odchylky, jejich základní účel je však totožný. PRIBOR

a PRIBID jsou každodenně spočteny z již existujících úrokových sazeb, zatímco FFR je stanovován zástupci Federálního rezervního systému.

- P5.3** *Oběživo* představují bankovky a mince, které jsou v dané zemi prostředkem směny. Zlato a národní měny, které slouží jako rezervní měna (například dolar), se nazývají mezinárodními rezervními měnami, protože se používají k uskutečňování mezinárodních plateb.
- P5.4** *Finanční inovace* neboli vývoj nových způsobů půjčování a poskytování půjček jsou poháněny působením ekonomického prostředí, technologiemi a předpisy. To mnohdy komplikuje měření zásoby peněz v ekonomice, kterou sleduje centrální banka (viz podkapitulu 5.2).
- P5.5** Zákon o měnové kontrole z roku 1980 učinil ze všech amerických bank členy Federálního rezervního systému a rovněž stanovil jednotnou výši povinných minimálních rezerv pro banky a další instituce přijímající vklady, zavedl rovněž jednotný poplatek za bankovní služby. Aby se banka mohla stát členem Federálního rezervního systému, musí splňovat určité požadavky týkající se výše kapitálu a být ochotna se řídit pravidly stanovenými Federálním rezervním systémem.
- P5.6** Glass-Owenův zákon (neboli *Zákon o federálním rezervním systému*) z roku 1913 ustavil Federální rezervní systém a oprávnil ho řídit množství peněz v oběhu.

Kvíz

U každé otázky vyberte nejhodnější odpověď.

- K5.1** Zůstatky na běžných účtech v bankách:
- (a) jsou součástí M1, M2 a M3.
 - (b) nejsou součástí M1 ani M2.
 - (c) jsou součástí pouze M3.
 - (d) jsou součástí M1 a M2, ale nikoliv M3.
 - (e) jsou součástí pouze M2.
- K5.2** Co z následujících je považováno za peníze?
- (a) šek na 10 000 Kč
 - (b) kreditní karta s limitem 10 000 Kč
 - (c) vklad na běžném účtu ve výši 10 000 Kč
 - (d) soukromý dlužní úpis vystavený na částku 10 000 Kč
 - (e) ani jedno z výše uvedených
- K5.3** První banka Spojených států, která byla zřízena roku 1791, byla velmi podporována:
- (a) Thomasem Jeffersonem.
 - (b) demokratickými republikány.
 - (c) Andrewem Jacksonem.
 - (d) zastánci práv jednotlivých států.
 - (e) Alexandrem Hamiltonem.

- K5.4 Kdo nese každodenní zodpovědnost za monetární politiku Spojených států?
- (a) Rada guvernérů Federálního rezervního systému
 - (b) prezidenti regionálních bank Federálního rezervního systému
 - (c) členské banky Federálního rezervního systému
 - (d) Federální výbor pro otevřený trh
 - (e) ministr financí
- K5.5 Pokud centrální banka sníží požadovanou minimální míru rezerv, povede to k _____ objemu povinných minimálních rezerv a _____ množství peněz v oběhu.
- (a) poklesu; růstu
 - (b) poklesu; nezměněnému
 - (c) poklesu; poklesu
 - (d) růstu; růstu
 - (e) růstu; poklesu
- K5.6 Pokud je stanovená míra minimálních povinných rezerv 20 %, jaká je hodnota peněžního multiplikátoru?
- (a) 3
 - (b) 4
 - (c) 5
 - (d) 1,25
 - (e) 10
- K5.7 Které z následujících tvrzení o sazbě federálních fondů je pravdivé?
- IV. Je ovlivněna diskontní sazbou.
- V. Je to úroková sazba, za kterou banky poskytují krátkodobé půjčky jiným bankám.
- VI. Je ovlivněna operacemi na otevřených trzích.
- (a) jenom I
 - (b) jenom II
 - (c) I a II
 - (d) II a III
 - (e) I, II a III
- K5.8 Komerční banka má 100 000 Kč v pasivech jako vklad na požádání a 20 000 Kč v rezervách. Pokud je míra povinných minimálních rezerv 10 %, jaké je maximální množství, o které může banka zvýšit poskytované úvěry?
- (a) 25 000 Kč
 - (b) 100 000 Kč
 - (c) 120 000 Kč

- (d) 150 000 Kč
- (e) 400 000 Kč

K5.9 Zákon o bankách z roku 1935 udělil Fedu moc:

- (a) provádět v amerických bankách audit.
- (b) stanovit pro americké banky míru povinných rezerv v hotovosti.
- (c) určovat fiskální i monetární politiku.
- (d) stanovit sazbu federálních fondů.
- (e) učinit ze všech amerických bank členské banky Federálního rezervního systému.

K5.10 Jaký krok České národní banky povede k nárůstu přebytečných rezerv, které banky drží?

- (a) zvýšení lombardní sazby
- (b) zvýšení diskontní sazby
- (c) nákup obligací na otevřeném trhu
- (d) prodej obligací na otevřeném trhu
- (e) zvýšení povinných minimálních rezerv

K5.11 Pojem věřitel poslední instance se vztahuje k:

- (a) žádosti o novou kreditní kartu.
- (b) ochotě centrální banky půjčovat bankám.
- (c) vládní finanční podpoře centrální banky.
- (d) jediné bankovní pobočce ve velkém nákupním centru.
- (e) ochotě bank poskytovat úvěry klientům.

K5.12 Účinné využití peněz s nuceným oběhem závisí na:

- (a) vnitřní hodnotě peněz.
- (b) krytí peněz zlatem uloženým u centrální banky.
- (c) ochotě banky vyměnit oběživo za stříbro.
- (d) přijímání šeků ze zahraničí.
- (e) důvěře, že peníze mohou být směněny za statky a služby.

Odpovědi

K5.1 (a) Zůstatky na běžných účtech v bankách jsou chápány jako součást M1 (nejúžeji definovaná peněžní zásoba), protože se jedná o peníze, které jsou použity pro účely směny a obchodních transakcí. Jelikož jsou běžné účty součástí M1, jsou automaticky i částí agregátů M2 a M3.

K5.2 (c) Šek představuje převod peněz, ale není čistým přírůstkem peněžní zásoby. Kontokorentní kreditní karty je okamžitý spotřebitelský úvěr, ale není součástí peněžní zásoby. Dlužní úpis sice může fungovat pro smluvní strany jako „peníze“, ale není to obecně přijímaná měna, takže není součástí peněžní zásoby. Bankovní vklad je čistým přírůstkem peněžní zásoby v ekonomice, a jedná se tedy o peníze.

K5.3 (e) Alexander Hamilton, který byl ministrem financí za prvního amerického prezidenta George Washingtona, byl horlivým zastáncem (první) Banky Spojených států. Naproti tomu Jefferson a jeho strana Demokratických republikánů byli proti, protože měli za to, že federální banka by porušovala práva jednotlivých států, což vylučuje odpovědi (a), (b) a (d). Andrew Jackson se postavil proti obnovení působnosti federální banky, ale až v pozdější době. Tím je vyloučena možnost (c).

K5.4 (d) Zodpovědnost za tvorbu americké měnové politiky leží na Federálním rezervním systému, přičemž Federální výbor pro otevřený trh se stará o každodenní provoz, zejména prostřednictvím řízení každodenních operací na volném trhu. Federální rezervní systém pravidelně podává zprávy americkému Kongresu o své činnosti a udržuje také kontakt s vládou (tj. s ministrem financí).

K5.5 (a) Pokud Federální rezervní systém sníží míru povinných minimálních rezerv, znamená to, že banky jich mohou držet méně. Mohou tak realizovat více půjček, čímž dojde k nárůstu množství peněz v ekonomice.

K5.6 (c) Peněžní multiplikátor = $1 / \text{míra povinných rezerv} = 1 / 0,2 = 5$.

K5.7 (e) Sazba federálních fondů je úroková sazba pro krátkodobé půjčky mezi bankami navzájem. Tato úroková sazba bude ovlivněna diskontní sazbou Federálního rezervního fondu a operacemi na volném trhu.

K5.8 (b) Nadměrné rezervy banky se rovnají jejím celkovým rezervám minus jejím povinným rezervám, tedy $20\,000\text{ Kč} - (10\% \times 100\,000\text{ Kč}) = 10\,000\text{ Kč}$. Možnost úvěrů v systému získáme tak, že vynásobíme peněžní multiplikátor ($= 1 / \text{míra minimálních rezerv} = 1 / 10\% = 10$) nadměrnými rezervami ve výši $10\,000\text{ Kč}$, čímž získáme $100\,000\text{ Kč}$.

K5.9 (b) Zákon o bankách z roku 1935 dal Federálnímu rezervnímu systému pravomoc stanovovat povinný objem hotovosti v bankách. Původně bylo jeho cílem poskytovat základní instrukce týkající se bankovních praktik, ale rychle se z něj stal nástroj řízení nabídky peněz, zejména za účelem potlačení inflace. Byl to až zákon o měnové kontrole z roku 1980, který ze všech amerických bank učinil členské banky Federálního rezervního systému.

K5.10 (c) Když centrální banka nakupuje obligace, pak zvyšuje prostředky, které drží prodejci, tedy banky, a tím zvyšuje jejich přebytečné rezervy. Všechny ostatní odpovědi popisují činnosti, které sníží přebytečné rezervy.

K5.11 (b) Centrální banka („banka bank“) je pro banky věřitelem poslední instance, čímž chrání jejich likviditu.

K5.12 (e) Neplnohodnotné peníze jsou peníze, které jsou používány, protože lidé mají důvěru v to, že tyto peníze mohou být směněny za cenné statky a služby. Vláda většinou vydá nařízení, v němž stanoví, co je platnou měnou. Zapamatujte si, že vnitřní hodnota peněz [odpověď (a)] není nezbytná pro systém, v němž jsou neplnohodnotné peníze. Lidé nevyžadují, aby samotné peníze měly nějakou hodnotu (stříbrné či zlaté mince).